

Arbete- och välfärdsförvaltningen

Henrik Molin, Verksamhetschef IFO

E-post: henrik.molin@ronneby.se

Bilaga 1 - Yttrande över betänkande av Utredningen om drivkrafter och möjligheter i försörjningsstödet SOU 2025:15

Sammanfattning

Ronneby kommun har av Regeringskansliet blivit utsedd till en av flera remissinstanser avseende betänkande av Utredningen om drivkrafter och möjligheter i försörjningsstödet SOU 2025:15. Ronneby kommun lämnar kommentarer kopplat till betänkandets olika delar utifrån vad kommunen menar är viktigt att beakta med hänsyn till sina förutsättningar kopplat till medborgare och verksamhet. Exempelvis rör det invändningar avseende förslag om bidragstak samt avseende jobbprenie. Vad gäller jobbprenie så lämnas kommentar också i ett separat yttrande kring promemorian avseende det uppdaterade förslaget om jobbprenie.

Yttrande över betänkandets förslag

Utredningen bedömer att de ekonomiska drivkrafterna att arbeta inom försörjningsstödet ska följas upp med individbaserad statistik och genom att följa typhushåll över tid

Utredningen har i uppdrag att föreslå hur ekonomiska drivkrafter inom försörjningsstödet kan följas upp framöver via individbaserad statistik. Bakgrunden är bristande kunskap om hur lagändringar som syftar till att göra det mer lönsamt för den som får försörjningsstöd att ta ett arbete har bidragit till att öka övergången från bistånd till arbete.

Det finns idag mycket statistik kopplat till personer som uppbär ekonomiskt bistånd och vi delar uppfattningen om att denna statistik bör användas mer aktivt för att se vilka åtgärder som faktiskt leder ökade drivkrafter till att nå en egen försörjning för olika typhushåll. Att aggregera data och få en bild av vilka åtgärder som används nationellt och vilka av dessa som ger ett positivt utfall kan vara av vikt för att utveckla arbetet med arbetsmarknadsåtgärder som idag i många fall inte är kunskapsbaserad.

Jobbprenie

Enligt utredningens direktiv ska utredningen undersöka möjligheten att införa en jobbprenie som ökar det ekonomiska utbytet för den som går från försörjningsstöd till arbete. Genom tilläggsdirektiv den 26 september 2024 fick utredningen även i uppdrag att oavsett ställningstagande i sak lämna författningsförslag som innebär att det införs en jobbprenie som ökar det ekonomiska utbytet för den som går från försörjningsstöd till arbete.

Det har tillkommit ett nytt förslag avseende hantering av jobbprenie där remiss skickats ut i form av en promemoria där svar lämnas separat utifrån de nya förutsättningarna. Vad gäller förslaget som ligger i det här betänkandet så ställer vi oss i grund negativa till förslaget och det har kopplat till flera orsaker. Dels är det viktigt att beakta att då socialnämnden i respektive kommun ska pröva rätten

till jobbpremie så medför detta en administrativhantering som åläggs kommunen. Det troliga är att kommunerna, inte minst med den nya socialtjänstlagen i åtanke, arbetar för att minska administration och ställa om så att mer resurser istället kan riktas till att arbeta mer praktiskt för att fler ska nå egen försörjning. Därav är frågan dels hur finansiering från nationellnivå ser ut vad gäller denna administrativa arbetsuppgift och vilket systemstöd som finns kopplat till uppgiften för att underlätta hantering. Den stora invändningen mot förslaget rör dock att studier från Danmark där en liknande åtgärd infördes visar att det medförde begränsade, om några, effekter på sysselsättningen. Frågan är därför om förutsättningarna i Sverige gör att det finns anledning att tro att detta skulle fungera bättre jämfört med Danmark eller i andra liknande exempel där jobbpremie införts, som Nederländerna exempelvis. I utredningen ser det inte ut att finnas några belägg för att åtgärden skulle ge en positiv effekt. Vi tror inte heller att åtgärden kommer att ha en positiv effekt på den målgrupp som den är tänkt att påverka, det vill säga personer med en lång tid med ekonomiskt bistånd där antagandet är att drivkraften eller motivationen till att ta ett arbete är låg. Åtgärden har troligen bättre effekt för de som står närmre arbetsmarknaden. Bedömning görs att åtgärden inte kommer att ge effekt motsvarande vad den kostar att införa. Istället bör resurser riktas till åtgärder som har evidens vad gäller att etablera personer på arbetsmarknaden som har haft ekonomiskt bistånd under en längre tid. Delvis behöver en evidensbaserad praktik byggas upp med rekommenderade metoder kring detta och därutöver incitament för arbetsgivare att ta emot berörda personer.

Utöver detta framstår det som en märklig process där en tidigare försörjningsstödstagare som lyckats hitta ett arbete på nytt ska ta kontakt med socialnämnden för att på nytt ansöka om ersättning även om det är i en annan form. Det bör vara en annan aktör som hanterar ansökan, bedömning och utbetalning för att undvika den något märkliga process.

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram informationsmaterial och löpande statistik

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att dels ta fram ett informationsmaterial som kommunerna kan använda för att informera den som kvalificerat sig till jobbpremien om premien, dels att ta fram löpande statistik över utbetalningar av jobbpremien. Socialnämnden ska därför lämna uppgifter till Socialstyrelsen om enskilda som varit föremål för nämndens åtgärder i fråga om jobbpremie.

Om jobbpremie skulle införas trots att den saknar både evidens och resultat vid införande i andra länder, så bedömer vi att det är av vikt att ta fram informationsmaterial samt att följa resultat genom att ta fram löpande statistik.

Utredningen föreslår att Institutet för arbetsmarknads och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) ges i uppdrag att utvärdera arbetsmarknadseffekterna av jobbpremien

Utredningen föreslår att IFAU ges i uppdrag att utvärdera jobbpremiens arbetsmarknadseffekter. Utredningen bedömer att IFAU bör tillföras 2 miljoner kronor för uppdragets genomförande.

Om jobbpremie skulle införas trots att den saknar både evidens och resultat vid införande i andra länder, så bedömer vi att det är av vikt att utvärdera arbetsmarknadseffekterna av jobbpremien.

Bidragstak

Utredningen ska enligt direktivet lämna förslag på en modell för ett bidragstak som begränsar den sammantagna nivån på bidrag och ersättningar för hushåll i syfte att öka de ekonomiska incitamenten till arbete. Bakgrunden är att ett hushåll sammantaget kan få bidrag och ersättningar som i vissa fall motsvarar eller överstiger den disponibla inkomst hushållet skulle uppnå om de vuxna arbetade heltid. Syftet är att det alltid ska löna sig att arbeta framför att leva på bidrag. Utformningen av ett bidragstak bör enligt direktivet ta hänsyn till hushållets sammansättning, försörjningsansvar för barn och olika situationer där personen har hinder att ta ett arbete, exempelvis på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. I direktivet beskrivs vidare att syftet med ett bidragstak även kan uppnås genom förändringar i befintliga regelsystem som skulle begränsa förekomsten av staplade bidrag upp till en nivå där de ekonomiska incitamenten att ta ett arbete urholkas.

Vi ser positivt på ambitionen att öka incitamenten för att komma i arbete och att det ska löna sig i större utsträckning att ha ett lönearbete i jämförelse med att bära ekonomiskt bistånd. Vi ser dock att det fortsatt behöver göras individuella bedömningar utifrån varje hushåll för att säkerställa en skälig levnadsnivå där det centrala är att beakta att inte barn faller illa i familjer som är beroende av försörjning via ekonomiskt bistånd. Det bör därmed utarbetas en modell som säkerställer att lön via arbete ger en större ekonomisk vinning för familjerna, vilket kan handla om samordning av olika ersättningar i kombination med vissa begränsningar. Vi är därmed negativt inställda till ett införande av bidragstak. Som vi ser det så är en beräkningsregel i riksnormen för större hushåll att rekommendera istället för bidragstak. Det behöver finnas utrymme för individuella bedömningar för att säkerställa att barn inte far illa. Det krävs verktyg för att kunna samordna information kring olika ersättningar på ett enkelt sätt där det idag saknas bra verktyg för detta. Arbete pågår via digitaliseringsinitiativ via SKR som kan vara en del av denna lösning. Sett till utredningen så kan det påverka vår kommun positivt på så sätt att fler personer kommer i egen försörjning i det korta perspektivet och att kostnaderna för ekonomiskt bistånd därigenom minskar. Det verkar dock inte påverka utfallet mer långsikt vilket kan indikera att andra åtgärder behövs för att få mer hållbara förändringar av bidragsnyttjandet. Här ser vi att det framförallt krävs evidensbaserade metoder och verktyg som underlättar för arbetsgivare att ta emot personer som idag bär ekonomiskt bistånd och som har gjort det under en lång period. Det är också viktigt att beakta jämställdhetsperspektiv. Det vill säga att det kan krävas olika åtgärder för män och kvinnor för att påverka incitamenten till att ta ett lönearbete. I utredningen framgår det att bidragstak har haft resultat på kort sikt för framförallt män medan det påverkat kvinnor i mindre utsträckning. Detta indikerar att det krävs vidare undersökning om varför det slagit så olika och också vilka åtgärder som krävs för att säkerställa ett positivt utfall för både kvinnor och män. Utöver detta är frågan om förslaget är förenligt med barnkonventionen, här krävs en genomarbetad barnkonsekvensanalys som också tar ställning till förslaget utifrån ett juridiskt perspektiv med barnkonventionen i åtanke.

En moderniserad riksnorm

I utredningens uppdrag ingår att lämna förslag på en riksnorm som motsvarar dagens konsumtionsmönster. Riksnormens kostnadsposter ska motsvara en skälig levnadsnivå och förslaget ska minska behovet av att göra individuella prövningar.

Utredningen ska också lämna förslag på hur en uppräknings av riksnormen kan regleras på ett ändamålsenligt sätt.

Vi tycker att det är positivt med att arbeta igenom och skapa en moderniserad riksnorm som bygger på hur samhället ser ut idag. Vidare är vi positiva till den styrning och riktning som riksnormen ger, det gör att vissa moment inte behöver prövas individuellt utan där är hanteringen enhetlig på riksnivå vilket sparar tid och administration utan att det påverkar individen. Det ger också en än högre rättssäkerhet där risken att bedömning skiljer sig från kommun till kommun eller från socialsekreterare till socialsekreterare minskar. Detta i kombination med att individuella bedömningar kvarstår i övrigt för att säkerställa en skälig levnadsnivå. Vi ser också att uppdelningen av kostnadsposter skapar en transparens som kan underlätta dialogen om vad biståndet omfattar och göra detta tydligare. Vi ser dock samtidigt att det kan föra med sig vissa nackdelar. Exempelvis i form av en mer stelbent hantering där tydligare normposter gör det svårare att motivera tillägg. Det kan resultera i försämrade möjligheter till lokala anpassningar till kostnader som är ovanliga. För kommuner som har haft en generös hållning till ekonomiskt bistånd kan den nya hanteringen medföra att fler medborgare överklagar vilket ökar kostnader för framförallt förvaltningsrätten. Det kräver också uppdatering av IT-stöd, rutiner för hantering och viss internutbildning vilket är kostsamt. Det är också viktigt att beakta att kommuner, så som vår, som har infört ett automatiserat flöde i vissa delar av handlägningsprocessen så medför förändringar att programmering behöver genomföras som både är dyra och som kan medföra vissa avvikelser direkt vid införandet som ger felaktiga utbetalningar.

Lokala tillägg inom det ekonomiska biståndet

I utredningens uppdrag ingår att analysera effekterna av en begränsning av möjligheten att lokalt skjuta till försörjningsstöd utöver det som anges i riksnormen. Uppdraget är en del av utredningens uppdrag avseende riksnormen. Genom tilläggsdirektiv den 26 september 2024 fick utredningen även i uppdrag att oavsett ställningstagande i sak lämna författningsförslag som innebär att möjligheten att lämna försörjningsstöd, så långt det är möjligt och lämpligt, begränsas för kostnader utöver riksnormen. Utgångspunkten bör enligt direktivet vara att försörjningsstöd utöver riksnormen, så långt det är och lämpligt, endast ska beviljas om det finns synnerliga skäl. Syftet är enligt direktivet att försörjningsstöd utöver riksnormen ska beviljas mer restriktivt och mer enhetligt. Vi ser positivt på att begränsa möjligheten till att lokalt skjuta till försörjningsstöd utöver det som anges i riksnormen. Detta då det annars riskerar att skapa skillnader mellan kommuner som är omotiverade och som är negativa ur ett likabehandlingsperspektiv. Vidare ser vi att detta redan är hanterat i lag. Respektive socialnämnd ska säkerställa att medborgarna når en skälig levnadsnivå och utgångspunkt bör därför vara att nå denna nivå. Möjlighet finns att ansöka om ersättning för kostnader som är utöver norm och då får respektive socialnämnd pröva om dessa kostnader är motiverade utifrån skälig levnadsnivå.

Begränsning av försörjningsstödet för större hushåll

I utredningens uppdrag ingår att analysera förutsättningarna för att påtagligt begränsa försörjningsstödet för större hushåll och konsekvenserna av en sådan begränsning. Utredningen ska oavsett ställningstagande i sak lämna författningsförslag som innebär påtagliga begränsningar av försörjningsstödet

storlek för större hushåll. Syftet med förslaget är enligt direktivet att det ska löna sig att gå från bidrag till arbete och att det ska vara lönsamt att arbeta mer.

När det gäller alternativen bidragstak och begräsning av försörjningsstödet för större hushåll så bedömer vi att det sistnämnda är det bättre alternativet. Detta då det finns utrymme för individuella bedömningar som säkerställer skälig levnadsnivå och därigenom också att barn inte far illa i en situation där familjen skulle riskera att få otillräcklig ersättning utifrån gällande förutsättningar. Detta samtidigt som förslaget skapar viss begräsning och säkerställer att det blir mer lönsamt för ett större hushåll att ha ett lönearbete jämfört med ekonomiskt bistånd i kombination med andra ersättningar. Troligen kan åtgärden öka incitamenten för att etablera sig på arbetsmarknaden på kort sikt men det krävs andra åtgärder för att nå mer långsiktiga resultat. Exempelvis i form av evidensbaserade metoder där det krävs forskning och uppföljning inom området för att skapa mer kunskap om vad som är verksamt. Vi tror inte att begränsningar allena skapar en betydande skillnad, det behöver komma tillsammans med verktyg för att skapa långsiktiga resultat som är hållbara över tid.

Kompletterande bistånd vid deltagande i studier inom ramen för arbetsmarknadspolitiska program

Utredningen ska enligt direktivet analysera otydligheter i regelverket avseende kompletterade bistånd vid studier för personer inskrivna i arbetsmarknadspolitiska program. Vid behov ska utredningen lämna nödvändiga författningsförslag i syfte att tydliggöra regelverkets krav om att stå till arbetsmarknadens förfogande.

Vi delar utredningens kommentar kring uppdraget om att detta redan är tydligt i lagstiftning. Vidare delar vi bilden av att deltagande i reguljära studier inom ramen för arbetsmarknadspolitiska program inte harmoniserar med en grundläggande princip för ekonomiskt bistånd. Det vill säga att biståndet är en tillfällig ersättning. Detta samtidigt som det i många situationer krävs mer omfattande åtgärder, både vad gäller studier, praktik eller liknande för att medborgaren ska bli redo för ett arbete. Vilket kräver långt mer tid än vad som kan rymmas inom begreppet tillfällig ersättning. Ekonomiskt bistånd, som utgör det yttersta skyddsnätet, blir den ersättning som finns när andra åtgärder inte fungerar. Vilket i allt högre utsträckning tenderar till att fänga upp de personer som står allra längst från arbetsmarknaden där utsikterna för att hålla ersättningen till att vara tillfällig är mycket begränsade.

Utökad uppgiftsskyldighet för bättre kontroll av kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande

Utredningen ska enligt direktivet analysera om Arbetsförmedlingen bör ges en utökad uppgiftsskyldighet gentemot socialnämnden i syfte att socialnämnden bättre ska kunna kontrollera om den enskilde står till arbetsmarknadens förfogande vid prövning av ekonomiskt bistånd, och vid behov lämna sådana förslag. En effektivare kontroll kan leda till att fler kan komma i arbete.

Vi ställer oss positiva till förslaget utifrån att en uppgiftsskyldighet för Arbetsförmedlingen gentemot socialnämnden kan antas ge bättre förutsättningar att kontrollera och följa upp den enskildes möjlighet till arbete. Det är inte ett avgörande verktyg men kan med relativt enkla medel förbättra förutsättningarna. Vidare skulle det underlätta bedömningen av rätten till ekonomiskt bistånd. Som utredaren skriver kan det också underlätta den administrativa hanteringen om informationsflöden kan förenklas i större utsträckning. På sikt skulle det kunna

leda till att resurser kan flyttas från administrativ hantering till att istället arbeta mer praktiskt med berörda individer vilket bedöms kunna påverka positivt. Frågan står så klart i kontrast till den enskildes integritet varav det är viktigt att det är tydligt vilken information som hanteras och varför. Vi ser dock att informationsutbyte är centralt för att öka möjligheterna till bättre resultat.

Ökad användning av kunskapsbaserade metoder inom ekonomiskt bistånd

Utredningen har i uppdrag att lämna förslag på åtgärder i syfte att bidra till ökad användning av kunskapsbaserade metoder inom ekonomiskt bistånd. I direktivet beskrivs att det är angeläget att socialtjänsten ges stöd i tillämpning av kunskapsbaserade metoder och utvecklar arbetssätt och insatser som underlättar för den enskilde att bli självförsörjande.

Vi ser positivt på förslaget och ser det som avgörande för att förbättra kvaliteten inom området och därigenom också resultaten. Det är idag svårt att hitta rekommendationer kring metoder som har gett positivt utfall och det verkar som att det forskar mindre inom området, utifrån vårt perspektiv, vilket också ger sämre förutsättningar för val och prioriteringar kring arbetssätt avseende arbetsmarknadsåtgärder. Vi ser ett stort behov av att få stöd kring detta område. När det gäller arbetet med den nya socialtjänstlagen så finns det flera goda exempel på spridning av evidensbaserade metoder och upplägg på samverkan där information sprids mellan kommuner och regioner vilket skapar ett bra lärande och bättre förutsättningar för utveckling av området.

Utredningen föreslår att regeringen ska tillsätta en utredning som får i uppdrag att lämna förslag på hur statistik om kommunala arbetsmarknadsinsatser kan samlas in

Utredningen föreslår att regeringen ska tillsätta en utredning som får i uppdrag att bland annat kartlägga och analysera vilka registerbaserade data avseende kommunala arbetsmarknadsinsatser som behövs för att kunna utvärdera sådana insatsers kausala effekter. Utredningen ska vidare föreslå vilka data som ska samlas in, hur insamlingen av data ska bedrivas och vilken aktör som ska vara ansvarig för handhavandet av den data som samlats in.

Vi ställer oss positiva till förslaget då utvärdering av vilka resultat som genereras i en verksamhet är viktigt att följa för att kunna lära och också sprida vilka metoder som är gynnsamma kring målgruppen. Detta blir synnerligen viktigt när förändringar implementeras för att kunna följa vilken effekt dessa har på både kort och lång sikt.

Personer som är sjuka och saknar sjukpenninggrundande inkomst

I utredningens uppdrag ingår att föreslå hur ett ändamålsenligt stöd kan säkerställas för dem som är förhindrade att arbeta på grund av sjukdom och saknar sjukpenninggrundande inkomst. Det kan avse rehabilitering och andra insatser som leder till egen försörjning, liksom samordning av sådana insatser.

Vi ser positivt på förslaget. Ur ett kommunperspektiv kopplat till ekonomiskt bistånd så ser vi situationer där enskilda uppbär ekonomiskt bistånd men som saknar förmåga till att arbeta. Vi kan i de situationerna tydligt se att det krävs andra typer av åtgärder för att dessa individer ska kunna gå till rätt ersättning eller rehabilitering för att kunna bli redo för arbete. Som det är idag är risken att de pausas i ett långvarigt ekonomiskt bistånd utan utsikter att komma vidare. Ett läkarintyg kan vara vägen till att bedöma sjukdom och därigenom förmåga vilket kan utgöra ett bra underlag för planering av vidare åtgärder. Detta kommer så klart

kräva resurser från Regionen då det kommer bli fler personer som hänvisas till sjukvården för att få en bedömning och läkarintyg vilket utredaren också trycker på. Det är dock nödvändigt för att hitta rätt åtgärder för dessa individer som felaktigt fastnar i ett långsiktigt uppbärande av ekonomiskt bistånd. Vidare är vi positiva till att kunskapsstöd arbetas fram för att underlätta arbetet med bedömning av läkarintyget och huruvida personen står till arbetsmarknadens förfogande eller ej utifrån den sjukdom som individen har.

Strukturerad samverkan enligt samordnad individuell plan

Utredningen har i uppdrag att se över hur socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse vad gäller vuxna som vårdas enligt lagen om vård av missbrukare i arbetet med samordnad individuell plan kan stärkas. Vid behov ska utredningen lämna förslag som underlättar samverkan mellan de olika aktörerna.

Vi ser positivt på att möjliggöra för SIP även inom det här verksamhetsområdet. Det kan utgöra ett bra verktyg för att möjliggöra samverkan mellan olika berörda aktörer. Vi ser dock att SIP i sig har en del utvecklingsbehov när det används idag inom andra verksamhetsområden och att de utvecklingsbehoven troligen kommer att bli aktuella även här. Bland annat så rör det hur SIP kan användas när alla aktörer inte har ett pågående ärende kopplat till berörd individ där det idag förekommer att aktörer tackar nej till att delta innan dess att de har ett aktualiserat ärende.

Ekonomiskt bistånd till kostnader för hyra av bostad i andra hand

I utredningens uppdrag ingår att undersöka vilka krav som socialtjänsten ställer på en biståndssökande att styrka sina bostadskostnader samt bedöma om det finns behov av att ställa krav på att ekonomiskt bistånd endast kan lämnas för hyreskostnader vid vissa typer av kontrakt till exempel förstahandskontrakt, inneboende med hyresavtal och ett av hyresvärden godkänt andrahandskontrakt. Vidare ska utredningen analysera vilka effekter sådana eventuella krav kan ha på biståndssökandes bostadssituation samt om det finns ytterligare behov av metodstöd för socialtjänstens handläggning av ekonomiskt bistånd för boendekostnader.

Vi ställer oss positiva till utredningsförslag och ser fördelar för medborgarna på sikt i form av att kravet medför ökade incitament för tryggare boendeformer. Det är så klart av vikt att informera och förtydliga inför att ett sådant förslag träder i kraft.

Ekonomiskt bistånd till personer som vistas i Sverige utan tillstånd

I utredningens uppdrag ingår att kartlägga och analysera vilka grupper som olovligen befinner sig i Sverige och som ansöker om ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen. Vidare ska utredningen undersöka i vilken omfattning bistånd betalas ut av kommuner till dessa grupper och vilken typ av bistånd det rör sig om. Utredningen ska också analysera om ett förbud att lämna bistånd till dessa personer är förenligt med svensk rätt och barnkonventionen. Genom tilläggsdirektiv den 26 september 2024 fick utredningen även i uppdrag att, oavsett ställningstagande i sak, lämna författningsförslag som innebär ett förbud för kommuner att, med undantag för akuta nödsituationer, bevilja ekonomiskt bistånd till den som olovligen vistas i landet.

I praktiken är biståndet redan idag begränsat för personer som vistas utan tillstånd i landet, och på sin höjd kan akut nödbistånd betalas ut i särskilda fall. Det är därmed något oklart vad skillnaden egentligen blir. Möjligen kan hanteringen se olika ut mellan kommuner och att en begränsning kan säkerställa en rättssäkerhet och en bättre hantering utifrån ett likabehandlingsperspektiv.